

Fa sis-cents anys, un 2 d'abril de l'any 1416, el rei Ferran I, dit entre d'altres epítets "el d'Antequera" (també hi ha qui li ha dit "l'Honest" i "el Just"), sucumbia a la malaltia que patia, el mal de pedra (liti-asi renal), a Igualada. Ferran I, sobretot, ha estat recordat per ser el candidat que s'imposà a l'assemblea que tingué lloc a Casp per escollir rei. La mort sense descendència legítima de Martí I "l'Eclesiàstic" o "l'Humà" (31 de maig de 1410) provocà la crisi de l'Interregne, una autèntica guerra civil, oimés al País Valencià i l'Aragó, que acabà amb l'entronització d'aquell capaç d'esmerçar més diners en el camp de batalla. Ben bé, els altres candidats, el comte Jaume d'Urgell i el duc Alfons de Gandia, els de línia masculina directa, no tenien tanta capacitat econòmica per armar exercits solvents. Potser, si de cas, sí que la tenien els Anjou, però Lluís, nét de Joan I "el Caçador", era un nen encara. Ferran –ja ho van sentenciar Vicent Ferrer abans de ser beatificat– era el candidat perfecte, l'únic possible, i així ho va ser.

Aleshores el dominicà valencià era la mà dreta de Benet XIII (el papa Luna), que havia descobert en el regent de Castella (atenció!: Ferran era qui manava llavors de debò a Castella, per la minoria d'edat del seu nebot Joan II) l'aliat perfecte per continuar sent reconegut a Castella i la Corona Catalanoaragonesa. Era època del gran cisma de l'Església i el pontificat de Benet XIII (papa avinyonès) era contestat per Gregori XII (papa romà) i Joan XXIII (el del concili de Pisa). A partir d'ací, els fets es descabdellaren de la manera que Benet XIII pretenia i, precisament, fou el valencià Vicent Ferrer qui anà personalment a buscar-lo a Castella, a Ayllón (Segòvia).

Un home riquíssim

Ferran era sobre totes les coses un home ric i diners –val a dir-ho– feien falta per mantenir l'imperi ultramarí català: mantenir Sicília sota el ceptre de la corona d'or i gules costava Déu i ajuda, i també Sardenya, l'illa que es convertí en la tomba de Martí "el Jove", el fill legítim de Martí I, mort en campanya després de sufocar la darrera rebel·lió sarda. Els diners de Ferran esdevingueren, doncs, apetitosos. Al costat de Ferran, el comte d'Urgell, genealògicament el candidat més ben situat, arribà a ser un inconve-

Ferran I «el d'Antequera», el rei que ens vingué de Castella

Fa sis-cents anys, estant a Igualada, traspassà el primer rei dels catalans i aragonesos de la casa castellana de Trastàmara, el rei entronitzat a Casp amb el beneplàcit dels germans Vicent i Bonifaci Ferrer. Atenció!: amb el beneplàcit, per conveniència, de les elits que acaparaven el poder. Amb ell nasqué el tan aclamat 'pactisme', el de debò. Vegeu: ell, un home ric, comprà la corona i, a canvi, el país li reté homenatge, sí, però amb condicions.

Reportatge de David Garrido

A l'esquerra, coronació de Ferran I. Fragment del *Retaule de l'arquebisbe Don Sancho de Rojas* (1410-1415), de Juan Rodríguez de Toledo. A la imatge de la dreta, Benet XIII (el papa Luna). A la pàgina següent, el dominicà valencià Vicent Ferrer abans de ser beatificat, va sentenciar que Ferran era el candidat perfecte, l'únic possible, i així ho va ser.

nient, oimés per a la poderosa oligarquia barcelonina dels Gualbes i companyia, que no amagava –mai ho va amagar– la seva predilecció per un rei estranger i ben hisendat. Primerament el cercaren en Lluís d'Anjou i més endavant el trobaren en l'infant castellà. Altrament, a l'Aragó, els continuadors de l'obra dels qui foren derrotats a Èpila el 1348, els unionistes, s'arregleraren contra tot aquell que els recordés la nissaga de Pere III “el Cerimoniós”. Berenguer de Bardaixí, un home de la Franja, fou el peó de Ferran en aquelles terres i ben bé que cobrà per això. Precisament ell fou l'artífex de la reunió de Casp, concebuda únicament, amb la conivència de l'oligarquia barcelonina, per entronitzar Ferran.

El patrimoni de Ferran fou bastit per la generositat del pare, Joan I de Castella, qui, públicament, a les Corts de Guadalajara celebrades durant la primavera de 1390 donà al seu secundogènit el senyoriu de Lara, el ducat de Peñafiel, el comtat de Mayorga i les viles de Cuéllar, San Esteban de Gormaz i Castrogeriz. A més a més, li assignà una pensió anyal de mig milió de maravedisos, el coronà amb una garlanda de perles –perquè el convertí en duc– i el dotà d'armes heràldiques pròpies: partit, de Castella i Lleó el primer quarter i les armes del comte de Barcelona i rei d'Aragó –per la mare Elionor, filla de Pere III– en el segon. Un patrimoni arrodonit, en el testament de Joan I, amb les viles d'Olmedo i Medina del Campo. Veritablement, totes aquestes concessions significaven el punt de partida d'una gran fortuna i d'un magnat poderosíssim, que encara ampliaria la seva opulència amb el seu casament amb Elionor d'Albuquerque, la “rica hembra”, la dona més rica de Castella.

... i poc parlar

Fra Vicent Ferrer sermonejà els valencians per convèncer-los –no se'n fiaven– de les virtuts del castellà que havia de ser el seu rei: “los castellans són molt parlars... mas lo nostre rei a tard parle”. Tot i que Ferran i el seu germà, Enric III de Cas-

tella, tingueren una educació adequada al seu estatus, qui havia de ser rei de catalans i aragonesos mai no demostrà un fervor excessiu, almenys si el comparem amb els seus parents catalans, per la literatura. Lorenzo Valla, el seu biògraf, el descriu com a “parum excultus litteris” (o sia, que poca passió tingué per les lletres). Ara bé: això no significa pas que li manquessin les habilitats del bon governant, a Castella primer i després –diguem-ne– ho intentà allà on cenyí la corona.

Ferran era castellà, cert, però una vegada convertit en rei de catalans i aragonesos es convertí en hereu de la filosofia política dels seus antecessors, que no passava, precisament, per consentir cap minva del poder reial. Això pretengué i per això se'l blasmà. L'ofensiva “pactista” desencadenada al Principat de Catalunya el 1413 fou possible, al capdavant, per regnar un rei com Ferran, estranger, qüestionat; en definitiva, triat, al qual no li n'anaven a passar ni una els que l'havien escollit. D'aquí la rancúnia que Ferran acumulà contra els seus súbdits del Prin-

cipat, amb contundència verbal inclosa, dirigida als mateixos que havien impedit que el comte d'Urgell fos el seu rei. Era rei per elecció, per interès dels qui l'havien entronitzat, i així Ferran –a contracor– ho hagué d'assumir. Per dèbil que fos l'aixecament en armes del ressentit comte d'Urgell després de la sentència de Casp, sense els catalans estrictes no hi havia res a fer. La conseqüència més important: el reconeixement de la Diputació del General –fins aquell moment només un organisme financer– com la institució que havia de vetllar pels privilegis i les constitucions del Principat, o sia, un contrapoder a l'autoritat reial. Ací està l'origen, doncs, del sistema constitucional que regirà la Catalunya moderna, inèdit aleshores a Europa. En els anys que seguiran els diputats del general, al Principat i també al Regne meridional valencià, organitzaran una administració paral·lela a la reial que s'atorgarà la representació del país. A més a més, cosa també important, Ferran I fou el primer sobirà català, a proposta de les Corts, que disposà que tots els usatges, constitucions i capítols de cort foren traduïts a l'idioma del país, convertint des d'aleshores en la llengua oficial de l'estat.

El preu de la corona

Ferran invertí sumes extraordinàries, de la seva butxaca i del tresor castellà, per obtenir la corona de catalans i aragonesos. Si creiem l'autor anònim de *La fi del comte d'Urgell*, gastà 800.000 dobles d'or, a les quals s'han d'afegir els 44.000.000 de maravedisos obtinguts de les corts castellanques per finançar l'exèrcit en campanya contra Granada (la presa d'Antequera que li donà celebritat), després desviat cap a l'Aragó i el País Valencià, que són els dos territoris que patiren directament la guerra de l'Interregne. On hi havia el negoci? Suposadament en els beneficis de les arques de l'estat catalanoaragonès, però –vàtual!– aquestes estaven eixutes i, per acabar-ho de complir, gran part del patrimoni reial estava alienat. Ferran restà estupefacte; sí, no ho diem debades. A això calia afegir les →

A POBLET, COM A REI CATALÀ, FOU ENTERRAT. TRASPASSÀ AMB EL CONVENCIMENT QUE ERA EL MILLOR REI POSSIBLE PER ALS SEUS SÚBDITS INCLOSOS ELS DESAGRAÏTS CATALANS

→ despeses que cada dia originava la manutenció d'un exèrcit en campanya per assegurar la corona adquirida i la satisfacció pecuniària als fidels que tan eficaçment, a canvi de bona paga, li havien servit.

Ferran I restaurà l'ordre a Aragó i València i, al seu torn, atengué les súpriques dels seus súbdits del Principat perquè assumís la defensa de l'imperi mediterrani: Sardenya i Sicília foren, efectivament, pacificades, a costa de pagar per la pau; Ferran alhora aconseguí una treva amb la gran rival de Catalunya a la Mediterrània, Gènova, i restablí les bones relacions amb el soldanat mame-luc d'Egipte. Què més li podien demanar? Un cop fets els deures, com a rei,

Ferran reclamà la inversió feta, estava literalment escurat i, vegeu!, les corts catalanes (gener de 1413) li digueren que no. Imagineu: Ferran restà decebut i arribà a dir: "Quan penso en el regne de mon pare i el comparo amb aquest, aquell sí que sembla un regne, aquest és una administració; i perquè després diguin que els catalans són els més fidels al rei d'entre els altres pobles". L'afirmació l'arreplogà el seu biògraf, Lorenzo Valla, el mateix autor de l'anècdota de l'impost que els barcelonins pretengueren cobrar al rei.

Ferran vivia a Barcelona, al vell Palau Reial Major, i els seus rebosters feien les compres diàries per a la manutenció de la casa del rei. Potser una discussió entre compradors (els homes del rei) i venedors, el cert és que els oficials reials es negaren a pagar l'impost que la ciutat cobrava per la compra de peix fresc. La ciutat protestà i vet ací el conseller Joan Fiveller –convertit en heroi per a la posteritat, amb estàtua a la façana del consistori barceloní– demanant al rei que pagui l'impost. Fou la gota que féu ves-sar el got. El 9 de març de 1416, el rei, malalt i enrabiat, marxà definitivament de Barcelona. No pretenia tornar-hi més i no tornà. La malaltia renal l'obligà a aturar-se a Igualada i allí traspassà, el 2 d'abril, quan encara no havia complert els trenta-sis anys.

A Poblet, com a rei català, fou enterat. Traspassà amb el convenciment que era el millor rei possible per als seus súbdits, inclosos els desagraïts catalans. I cal reconèixer-ho, tot i alguns esclats d'autoritarisme, fou el príncep pactista per excel·lència. L'Ajuntament d'Igualada, el passat abril, volgué recordar-lo. A la resta de terres on regnà, l'efemèride, a hores d'ara, ha passat desapercebuda: llàstima! Encara pesa massa la valoració de la historiografia de la Renaixença: condemnat per ser castellà. El breu regnat de Ferran I, però, marcà un abans i un després en la història dels Països Catalans i, val a dir-ho, obrí pas a la magnificència del regnat d'Alfons IV "el Magnànim". ●

Irene Gelpí
Els homes de la meua vida
i la mare que els va parir

**ELS HOMES DE LA MEVA VIDA
I LA MARE QUE ELS VA PARIR**
IRENE GELPÍ

NOVETATS 314
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com